

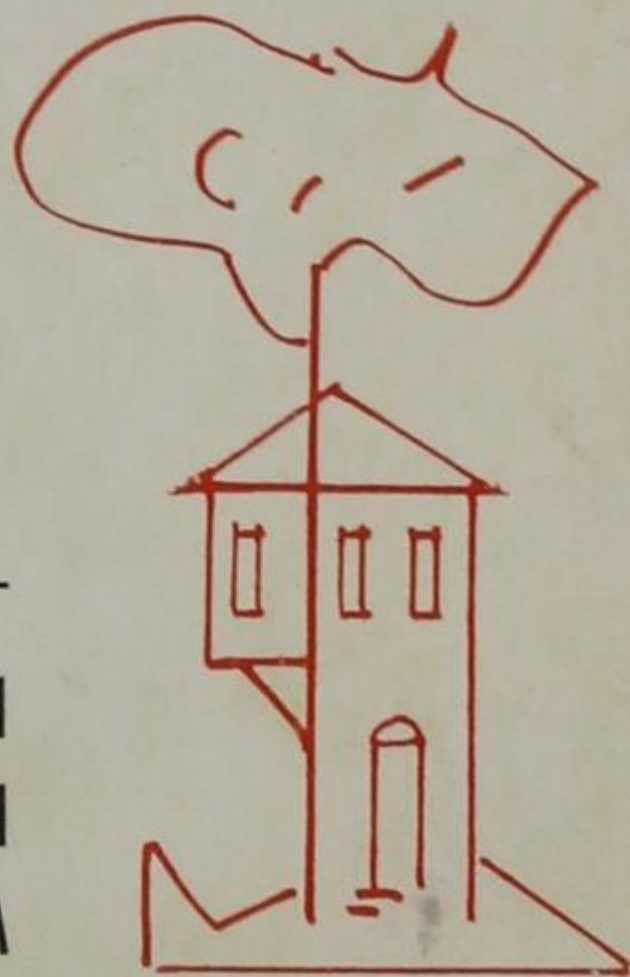
ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ορεινοί

και

Μεθοριοί

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΜΑΡΤΥΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1972

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννήθηκε στην Κόνιτσα. Σπούδασε νομικά στην 'Αθήνα και στο Παρίσι. Ζει στην 'Αθήνα. Για το βιβλίο του: «Παζαριού 'Ανατομή», (πρώτο τής σειράς «Νεοελληνική Πολιτιστική Μαρτυρία») έγραψαν:

«...Δέν είναι οί θεωρίες και οί ιδέες που κάνουν τὸ βιβλίο τοῦ κ. Λυμπεροπούλου, ἀξιανάγνωστο. Είναι ἡ ζωντανή και γραφική παράσταση ἑνὸς κόσμου και μιᾶς κοινωνίας, που ὅσο και ἂν ἀνήκουν ὀριστικά στο παρελθόν, δέν παύουν νὰ μᾶς συγκινοῦν γιατί στην ἐποχή τους ἀποτελοῦσαν ἔκφραση αὐθεντικῆς ζωῆς. Και ἡ ἀξία τοῦ βιβλίου, σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐντοπίζεται: ὅτι περιγράφοντάς τα, κατορθώνει νὰ διατηρήσει τὴν αὐθεντικότητά τους...».

Βάσος Βαρίκας: «ΒΗΜΑ», 11)7)71

«...Ἐνα παιδὶ κι ἕνας σοφὸς συνεργάστηκαν γιὰ νὰ πλαστοῦν αὐτὲς οί ἀξιόλογες σελίδες, που και γραφικότητα ἔχουν και πολλὰ μᾶς μαθαίνουν, ἀπάνω σὲ κάποιες ἰδιοτυπίες και ἐλαττώματα τοῦ ἐθνικοῦ μας χαρακτήρα. Αὐτὸ τὸ ἰδιόρρυθμο πεζογράφημα εἶναι και ἔργο ποιητικῆς μνήμης και μιὰ πολὺ προσωπική λογοτεχνική ἐπένδυση ζωηρὰ χρωματισμένη...

'Ανδρέας Καραντώνης: ΕΙΡΤ ἐκπομπή 25)6)71

«...Ἡ τολμηρὴ σκέψη νὰ συναρτήση τὴν πνευματικὴ ὑφὴ αὐτοῦ τοῦ χώρου μὲ τὴ λαογραφικὴ φυσιογνωμία και τὶς ἀξίες τῆς στὸν κορμὸ μιᾶς ἀφήγησης, σ' ἕνα ἤρεμο κλίμα καλλιεργημένης ἔκφρασης, κάνουν τὸ ἔργο τοῦτο, νὰ ἔχη ἕνα ἐνδιαφέρον ἀπρόοπτης γοητείας... Γιατὶ πρόκειται γιὰ ἕνα διανοούμενο που ἀνοιγμένος σ' ἕνα ὀρίζοντα πλατύτερον θεωρήσεων, κατορθώνει νὰ ἀξιοποιήση τὴν ἱστορία, τὴν μνήμην και τὴν κουλτούρα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του, προσφέροντας ἔτσι μιὰ πνευματικὴ ὄντοτητα ἀπ' τὶς ἴδιες τῆς τὶς ρίζες... Τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι ἕνα ἔργο ἀξιοπρόσεχτο και σὰ λογοτέχνημα και σὰν ὑπόστρωμα γιὰ τὴν ἀξιολόγηση στὶς διαστάσεις τῶν καιρῶν μας, τῶν δυνατοτήτων που ἔχουμε. Κοντὰ σ' αὐτὰ ὁ συγγραφέας ἔχει ἀνεση ἔκφρασης, καλλιεργημένη γλώσσα και ἔλλειπτική ἀρχιτεκτονική, ὥστε νὰ φτάνη στην ὀλοκλήρωση...».

Δ. Κόκκινος: «Ἡπειρωτ. Ἐστία», τ. 223—224, σελ. 760

№ 91

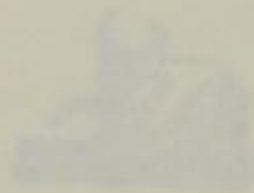
Ορεινός και , ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΑΣΙΔΗ ΝΙΤΣΙΑΚΟΥ

ΓΕΛΑΝΗΣ ΑΓΜΕΠΡΟΠΟΥΤΑΟΥ

Ὀρεινοὶ καὶ μεθόριοι

III

Ὀρεινοὶ καὶ μεθόριοι

Υπεύθυνος ἔκδοσης
ΓΕΛΑΝΗΣ ΑΓΜΕΠΡΟΠΟΥΤΑΟΥ
Ὁδὸς Ἐλευθέρου 2 - Ἀθήνα - Τηλ. 513.651

ἌΘΗΝΑ 1972

Ορθόδοξη και Ιονική

Υπεύθυνος Έκδοτης
ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ
Άλεξ. Σούτσου 5 - Άθήνα - Τηλ. 613.661

ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Νεοελληνική πολιτιστική μαρτυρία

III

'Ορεινοί και μεδόριοι

ΑΘΗΝΑ, 1972

Πετρωμένοι μυῶνές

«Πολιτεία κατοικημένη ἀπὸ πυγολαμπίδες καλοκαιριάτικης νύχτας...».

Γαγαδιό!

Τὸ χῶμα σου καίει!

Ἄκουμπῶ τὸ δάχτυλό μου πάνω στὸ πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησιᾶς κι αἰσθάνομαι—σὰ νᾶνοιξαν τῆς γῆς οἱ πόροι—γὰ μὲ χαϊδεύη τὸ ἐρωτικό τρεμούλιασμα τῶν τριζονιῶν...

Λαχανιασμένη κι ἄφεγγη ἡ νύχτα τοῦ θεριστῆ, κείνου τοῦ θεριστῆ στὰ δύσκολα χρόνια τῆς κατοχῆς, ἤρθε καὶ καταλάγιασε ἀνάσκελα, πάνω στὰ πυραχτωμένα ἐλόγυρα πεζούλια.

Οἱ μαῦροι λάκκοι, κανάλια ἐπίβουλα τῆς ποταμιᾶς, καὶ τοῦ μικροῦ παραπόταμου κάμπου, πὺ τὸν ἔλεγαν Ἄντζερούχι, ἔφεραν ἀσταμάτητα, μαζὺ μὲ τὶς εὐωδιές τοῦ ἀνθισμένου πρῶμα καλαμποκιοῦ—πνοή βασιλικοῦ—καὶ τὶς ὑποψίες, τῆς ἐπικείμενης ἐπίθεσης τῶν Γερμανῶν....

Δέχτηκα μόνος μου, γὰ μείνω πρῶτο νόμμερο στὴ νυχτερινῆ θάρδια, γιὰ ν' ἀφίσω τοὺς ντόπιους, γὰ θροῦν λίγης ὥρας ξεκούραση, ὕστερ ἄπόναν σκληρὸ κι ἐπίμονο ἡμερήσιο κάματο.

Νὰ χαλαρώσουν τ' ἀνήμπορα μέλη τους. Νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τ' ἀδυσώπητο δάγκωμα τοῦ φόβου.

«...Τὰ καλοκαίρια χανόμαστε μέσα στὴν ἀγωνία τῆς μέρας πὺ δὲν μποροῦσε γὰ ξεψυχῆση... ..»

...Μακρὺς, σταχτὺς κι' ἐφιαλτικὸς ποῦναι ὁ χρόνος σὲ τέτοιες ὥρες...!

Οὐτ' ἓνας φεγγίτης ν' ἀνοίξω γιὰ φῶς. Οὐτ' ἓνα ἀστράκι γιὰ συντροφιά...

Ἀναρωτιέμαι μέσ' τὴν ἀκραία ἀγωνία τῆς μοναξιᾶς, ποῦ οὐρλιάζει στὰ μηνίγγια μου:

— Τάχα σὲ ποιὸν τόπο, μακρὰ πὸ μᾶς, νὰ ποτραδήχτηκε τώρα ἡ Γαλήνη;

*

**

Ἐνα μπαλκόνι κι' ἓνα ψηλὸ παράθυρο, πάνω ἀπὸ μικροῦς ἀτέλειωτους λόφους, εἶναι τὸ Γαναδιό.

Κι' ἀπὸ κεῖ μακρὰ, στὸ ἀπροσδιόριστο βάθος, ἔχεις τὴν αἴσθηση τοῦ κάμπου τῆς Κόνιτσας. Σὰν ἓνα κενὸ ποῦ διαγράφεται κι' ἀντιφεγγίζει, κάτω ἀπ' τὰ κόκκινα σύννεφα τῆς δύσης, ἀνάμεσα στὰ κλειστὰ βουνά...

«...Μᾶς φάνηκε παράξενο ποῦ κάποτε μπορέσαμε νὰ χτίσουμε. Τὰ σπίτια, τὰ καλύδια, καὶ τὶς στάνες μας...».

Ἐδῶ. Σ' αὐτὲς τὶς πέτρες. Σ' αὐτὲς τὶς ἀπλησίαστες ράχες. Καὶ νὰ θεμελιώσουμε μιὰ ψυχὴ, «στὰ πετρωμένοι μυῶνες κυκλώπων» στὶς ρίζες τῶν ἀτέλειωτων βουνῶν, καὶ μιὰ μνήμη ποῦ καίει, «ἄκαυτη θάτος».

«...Μνήμη τοῦ λαοῦ μας, σὲ λέγε Πίνδο...».

Τὸ πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησιᾶς, μ' ἓνα γύρο πεζούλια, κάτω ἀπὸ τὸ γέρικο φράξο καὶ τὸν ξεκοιλιασμένο πλάτανο, σὲ χαμηλότερο ἐπίπεδο ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῶν σοκακιῶν, ποῦ τὸ περιζῶγου, εἶναι καὶ τὸ Μεσοχώρι.

Ἀπ' τὴ μεριά τοῦ βουνοῦ, τὸ Μεσοχώρι τοῦτο, ἔκλεινε μὲ τὸ ἀμιλικό. Διώροφο κτίριο. Στὸ ἰσόγειο ρημαγμέν' ἀχούρια. Καὶ στὸν πρῶτο ὄροφο οἱ κάμαρες. Σὰν ἐγκαταλειμμένες φωλιές πελαργῶν. Σπασμένα παράθυρα. Πόρτες ὀρθάνοιχτες. Ἐνα κλαρί τοῦ πλά-

τανου, ὄρηκε ξέφραγο μαντρί, καὶ μπήκε μέσα. Ἀσάλευτο βαθὺ σκοτάδι. Οἱ κάπνες τῆς φωτιάς, πού ἄλλοτε, τὰ βράδια ἀναθε νὰ φέξη, νὰ ζεστάνη καὶ νὰ «μαλακώση» τοὺς περαστικούς ἀπ' τὸ χωριὸ «αὐθεντικούς ἀνθρώπους», ὅπως ἔλεγαν κεῖνα τὰ χρόνια, ἔσους δούλευαν τὸ Τούρκικο Δημόσιο...

Τὴν ἔγνοια τότε τοῦ ἀμιλικοῦ, (νᾶναι καθαρὸ, νᾶχη ξύλα γιὰ φωτιά, νᾶχη ψάθες, μπρίκια, καντήλι τοῦ περελαίου, λαγίγια, καὶ τ' ἀναγκαῖα γιὰ τὸ προσφαί) εἶχεν ὁ Ἀμίλης — ὁ Μαχπίρ Ἔβελ. — Ἀξίωμα, ποῦρχονταν ὕστερ' ἀπ' τὸ Μουχτάρη—Πρόεδρο, τῆς παλιᾶς κοινοτικῆς αὐτοδιοίκησης.

Τὰ ἔξοδα τοῦ ἀμιλικοῦ, ὁ μισθὸς τοῦ ἀμίλη, καὶ τὸ «πρεχοζούρι» (πρόσθετες φροντίδες), ἔπεφταν στὴν πλάτη ὄλου τοῦ χωρισοῦ, ἢ καμμιά φορά, μόνο τῶν εὐπόρων. Γιατὶ αὐτοὶ ἦταν πού νοιάζονταν περισσότερο ἀπ' ὄλους, ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὴν φροντίδα «γιὰ τὰ κονάκια». Ἦταν ἐποχές, πού ἀντὶ γιὰ ἀμίλη, τοῦτα τὰ ὄρεινά χωριά τῆς Ἡπείρου, εἶχαν ἀμίλισσες. Ἐνδειξή κι' αὐτὸ τῆς μόνιμης ἀπ' τὸν ξενητεμὸ λειψαντρίας...

«Ἡ εὐρισκόμενη χωριανὴ δι' ὄλην τὴν κυνότητα τοῦ χωριοῦ μας, ἐσημφονήσαμε διὰ κηνὴν ἀμίλισα, τὴ γιάναινα..., ἀπὸ σήμερον διὰ ἓνα ὀλόκληρο χρόνον μὲ τὰς κάτω συμφωνίας... αὕτη ἠπόσχεται καὶ ἠποχρεοῦται ἀπὸ τὸ κοινὸν τῆς χώρας μας ὅτι νὰ δέχετε κάθε ἀπεραστικούς ἀνθρώπους, ὅπου νὰ ἔρχοντε διὰ δολίαν καὶ δόσιμον τοῦ χωριοῦ μας καὶ καπητάνον (δηλαδὴ δερβέναγαν) ἕως ἑπτὰ στόματα, γιόμα καὶ βράδυ μόνον καὶ ἐὰν καθήσουν περισσότερο νὰ πληρόνη εἰς αὐτὴν τότες πρὸς τρία γρόσσα τὴν ἡμέρα γιόμα καὶ βράδυ τὸν πεζόν, ἂν δὲ ἔχη ἄλογον, καὶ καθήση περισσότερο, ἀπόνα γιόμα καὶ βράδη, νὰ τῆς πληρόνη πρὸς γρόσσα ἕξ, ἠποχρεοῦται νὰ δεκτῆ, καὶ ἓν παληκάρη τὴν ἡμέρα, καθὸς ἡ ἰδία ὑπόσχετε καὶ μὲ ἐδικὰ τῆς ἔξοδα διὰ δύο μῆνας λογαριάζοντας αὐτάς, ἂν περισσότερο νὰ τὴν πληρώνη ἢ κηνότης μὲ τὴν ἄνω συμφωνήαν, ἂν ὀλιγότερον ἀπὸ τοὺς δύο μῆνας νὰ πληρόνη αὐτὴ πρὸς τρία γρόσσα τὴν ἡμέρα καὶ διὰ ὄλα αὐτά

ὑπόσχεται καὶ ὑποχρεοῦται ἡ κηρότης νὰ τῆς δόση γρόσσα «ξακόσια (N. 600) διὰ ἕνα ὁλόκληρο χρόνο ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἠποφενόμεθα...». 1848 τὴν α 10) βρίου...».

Ἔτσι, κεῖνα τὰ χρόνια τὸ ἀμιλικὸ ἦταν ἡ «ὀπὴ διαφυγῆς», καὶ γλύτωναν τὰ σπίτια τῶν χωριῶν ἀπ' τὸ κονάκι τῶν «αὐθεντικῶν», εἴτε πεζοὶ ἦταν αὐτοί, εἴτε κουσιάδες (καβαλλαρέοι), σὰν ἔφταναν στὸ χωριὸ «διὰ δολίαν καὶ δόσιμον»... ποὺ λέει, τὸ ἔγραφο...

«Ἄλλος μπέης, ἄλλα λάδια».

Κολλητὰ στ' ἀμιλικό, ἡ θολωτὴ βρύση.

Κελάριζε νυχτόμερα τὸ νερὸ ποῦπεφτε στὴ γαδούζα, μέσ' τὴν πέτρινη γούρνα...

«Σβῆσε τὸ φῶς καὶ κοιμήσου.

Τ' ἀκοίμητο πάντα

μουρμούρισμα τῆς παλιᾶς βρύσης

ἀντηχεῖ μονάχα...».

Ὡραῖο κι' ἀρχοντικὸ δεῖγμα, τῆς ντόπιας παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, γιὰ βρύσες. Μ' ἕνα ἀπλὸ ἀνάγλυφο, ξορκιστικὸ σταυρὸ, στὸ τύμπαγο.

Πίσω ἀπὸ τὴ βρύση, ὅσο ἦταν μπορετὸ νὰ ἰδῆς καὶ νὰ διαίσθανθῆς μέσ' ἀπ' τὴν ὀλοστρόγγυλη τρύπα, ποὺ ἔχαινε ἀκριβῶς λίγο πιὸ πάνω ἀπ' τὸ ριζὸ τῆς γούρνας, σ' ἕνα ἀπροσδιόριστο βάθος, κατέβαιναν μὲ τὴ δροσιὰ καὶ τὴν ἀγριάδα τῆς «Λουπότσανης», ὅλοι οἱ ὑπόγειοι χυμοὶ τοῦ δάσους... Κι' ἄκουγες νᾶρχεται, ἀπὸ κεῖ μέσα, ἕνας ὑπόκωφος, χθόνιος, τριγμός. Τοῦτο τὸν τριγμὸ, τοῦτον τὸν παράξενο κρότο, τὸν προαιώνιο, τὸν σεισμικὸ, φαίνεται πῶς ἀφουγκράζονταν τ' ἀγαθὰ βόδια, ὅσο πλησίαζαν τὴ βρύση, σὰν γούρναγαν ἀργὰ τ' ἀπόγεμα ἀπ' τὴ βοσκὴ, κι' ἀνασῆκωναν πανικόβλητα τὶς θαρειῆς τράχηλές των, ἀνοιγαν τὰ στεγνά τους ρουθούνια, μὲ μιὰν ἀγωνία θανάτου, ποὺ ξέσπαγεν, εὐθὺς ὡς ἀντίκρυ-

ζαν τὸ νερό, σ' ἓνα στεντόρειο μυκηθμό, συντελείακό, πούφερνε στὸ χωριὸ συθέμελο ρίγος.

Λένε πῶς τοῦτα τὰ ζῶα καὶ κάτι πτηνά, ἔχουν τὸ ἔνστικτο, ἀπὸ τέτοιους ὑπόκοφους κρότους γὰ προαισθάνονται τὸ σεισμό...

Σὰν μητρικός μαστός, ζεῖδωρος, πὺ προσφέρει ἀπλόχερα καὶ δίχως ὑστεροβουλία, πολύτιμο στοιχείο ζωῆς, λογαριάζεται στὰ χωριά, ἢ θρύση. Πραγματικὴ Μάνα.

Ἄπ' αὐτὴν ξεκίνησεν ἡ ζωὴ. Καὶ χάρη σ' αὐτὴν, ἀπλωσαν ὀλόγυρα τὰ σπίτια.

Ἄράπηδες καὶ λάμιες, νεράϊδες καὶ δράκοι, τῶν παλιῶν καιρῶν, πὺ εἶχαν τὴ μορφή ἐξόκοσμων τεράτων, φτερωτοὶ ἢ τετράποδες, μὲ γλῶσσες καὶ οὐρὲς φιδιῶν, ξαγρυπνοῦν δίπλα τῆς. Πότε, πνέματα τοῦ καλοῦ, γιὰ νὰ φυλάνε τὸ νερό. Καὶ πότε, πνέματα τοῦ χάους, γιὰ νὰ τὸ στερεοῦν.

Ἐπιδιώσεις παμπάλαιες, λατρευτικῶν δοξασιῶν καὶ προσωποποίηση τοῦ ὑγροῦ στοιχείου, πὺ μπερδεύονται, μὲ τὴν ἀνθρώπινη λαχάρα τοῦ κυνηγημένου, γιὰ κάποιο ἀποκούμπι καὶ μὲ τοὺς θρύλους πὺ γεννήθηκαν στὰ δύσκολα χρόνια, τὰ ἐφιαλτικά, τῆς πρώτης ἐγκατάστασης.

Οἱ παλιοὶ μαστόροι, χτίστες καὶ πελεκάνοι, πὺ μέτραγαν πολὺ, στ' ἀνθρώπινα χτίσματα, τὸ εἰδικὸ λειτουργικὸ τους θάρρος, δίχως νὰ παραμερίζουν τὴν ἀποτρόπαια ἐπιθυμία, τὸ ξόρκισμα τῶν «στοιχειῶν» καὶ τὸν «εἰκαστικὸ εὐφημισμὸ», ὅταν ἔπαιρναν νὰ χτίσουν καὶ νὰ στολίσουν θρύσες, πλησίαζαν «τὸ θέμα», τοῦτο τὸ ζωντανὸ στοιχείο, πὺ κύλαγε καθαρὸ καὶ δροσερὸ μπροστὰ στὰ μάτια τους—τὴ θρυσομάνα, ὅπως ἔλεγαν—μ' αἴσθημα θαθειᾶς εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴν προσφορά του, μ' ἀπόλυτο σεβασμὸ πρὸς τὴν ἀνθρώπινη ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ μ' ἓνα δέος δεισιδαιμονικό.

Σ' ὅποια μορφή κι' ἂν χτίζονταν οἱ θρύσες, τοῦ μεσοχωριοῦ καὶ τῶν σταυροδρομιῶν, σκεπαστὲς ἦταν, ἢ τρίπλευρες δίχως στέγη ἢ ἀπλὲς μονόπλευρες, μὲ τὰ πεζούλια ἀπέξω ἢ τὰ πεζούλια ἀπὸ μέσα, μὲ στέγη ξύλινη ἢ πέτρινη θολωτὴ, μὲ γούρνα ἢ δίχως

γούρνα, φρόντιζαν πρὶν ἀπ' ὄλα, ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριά, ν' ανταποκρί-
νονται στὸ ψυχολογικὸ κλίμα τῆς εὐγνωμοσύνης, στὸ

«Πιὲς καὶ συχώρα με»

ποὺ χάραξε, τόσο ἐκφραστικὰ κείνος ὁ παλιὸς κι' ἄγνωστος πελε-
κάνος. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἀπειλὴ τοῦ «κα-
κοῦ», ποὺ ἔβγαινε μέσ' ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς γῆς. Κι' ἔτσι πάσχι-
ζαν, νὰ κάνουν ἓνα χτίσμα, ἀρχιτεκτονικὰ ἀπλό, μὲ ντόπια πέτρα,
φιλόξενο, ἤρεμο, δίχως θριαμβολογίες, στὰ μέτρα τῶν ἀνθρώπων
τῆς περιοχῆς καὶ τοῦ περίγυρου, ἴδιο προσκυνητάρι, ποὺ πρὶν τὴν
ἀντλησὴ τοῦ νεροῦ, νὰ σοῦ ὑποβάλλῃ τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Καὶ τὸ
στόλιζαν, στίς παραστάδες, στὸ τύμπανο, καὶ καμμιά φορὰ σ' ὀλό-
κληρῆ τὴν πρόσοψη μ' ἀνάγλυφα φυλαχτὰ σύμβολα. Στὴν πιὸ ἀ-
πλούστερη μορφή: Μ' ἓνα σταυρό, ἢ κάποια λουλούδια. Ρόδακες
καὶ κυπαρίσσια. Καὶ στὴν πιὸ πολύπλοκη, μὲ ἥλιους, μὲ θηρία τε-
ρατόμορφα, ποὺ κυριαρχοῦν στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς βρύσης, μπλε-
γμένα σ' ἀπροσδιόριστα σχήματα, μ' ἀνθρώπινες μορφές, ἄπλαστες
κι' ἀκίνητες, μ' ἐπιγραφές καὶ χρονολογίες...

Βέβαια, τοῦτες οἱ ἀπέριπτες βρύσες, τοῦ ὄρεινοῦ χώρου καὶ τῶν
μικρῶν οἰκισμῶν, δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τίς θριαμβικὲς ἄ-
σπρες καὶ φανταχτερές κρῆνες τῶν πόλεων. Τίς μαρμάρινες. Τίς
στολισμένες μὲ λαμπρὰ μωσαϊκὰ καὶ πολύπλοκα γλυπτικὰ ἀραβουρ-
γήματα, ποὺ μοιάζουν περισσότερο μὲ τάφους καὶ θεατρικὲς σκηνο-
γραφίες.

Τίς κρῆνες, ποὺ μᾶς τίς ἔφεραν ἐδῶ, οἱ ἀπὸ καταβολῆς κό-
σμου διψασμένοι φύλαρχοι τῆς ἐρήμου, ὅταν κυριάρχησαν στὸν τό-
πο, κι' ἤθελαν νὰ ὑμνήσουν τὴν προσωπικὴ τους δόξα. Ἡ ἀκόμα
τίς κρῆνες, ποὺ ἔχτισαν ἀπὸ ματαιοδοξία, οἱ νεόπλουτοι ἔμποροι
μεταφέροντας ἀπὸ τὴ Δύση, σ' ἓνα τόπο, ποὺ ἡ ἀπλή γραμμὴ ἀ-
ποτελεῖ ἱερὴ παράδοση, τὴν ἀσφυκτικὰ πυκνὴ σύνθεση τοῦ μπα-
ρόκ, μὲ τὰ κέρατα τῆς Ἀμαλθείας, τίς φανταχτερές ἀχιβάδες, καὶ
τὰ ἐραλδικὰ σύμβολα.

Ἀπὸ τὴ βρύση καὶ πέρα, τράβαγε ὁ δρόμος, στενός, καλντε-
ριμένιος ἴσαμε τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Τοὺς Τσανάδες.

Στά πρώτα δήματα, πάνω στο δρόμο, άριστερά, τὸ μοναδικὸ μαγαζὶ τοῦ χωριοῦ. «Ἡ ὠραία Ἑλλάς...». Πρὶν τὸ μαγαζὶ ἡ ξύλινη λόντζια, ποὺ χρησίμευε γιὰ πίστα καφενείου, ὅταν ὁ καιρὸς ἦταν καλός, καὶ γιὰ ἔκθεση χασάπικου, κάθε φορά, ποὺ ὁ μαγαζάτορας ἔσφαζε—ἔκοβε ὅπως ἔλεγαν—κανένα κατσίκι ἢ ἀρνί. Ἄπ' τὰ σπάγια κι' αὐτό, μιὰ κι' ἡ ἐκχρηματισμένη οἰκονομία, σ' αὐτοὺς τοὺς τόπους, δὲν εἶχε καταφέρει ἀκόμα, γ' ἀντικαταστήση ὀλοκληρωτικὰ τὸν ἀντιπραγματισμό. Οὔτε καὶ καλά—καλὰ εἶχαν σπάσει οἱ φραγμοὶ τοῦ πρωτόγονου κλειστοῦ γεωργοποιμενικοῦ νοικοκυριοῦ. Μακρὰ ἡ διαδικασία. Καὶ δὲ βοηθοῦσαν, οὔτε ὁ τόπος, οὔτε οἱ καιροί. Καὶ θάσταξε πολὺ. Ἔτσι, ἀπ' τὴν ντόπια παραγωγή, μόνο τὸ κορκάρι—πανάκριβο στὴν ἀγορὰ τῆς Κόνιτσας—τὸ κρασί καὶ τὸ τσίπουρο, ἡ ξυλεία, τὸ βούτυρο, τὸ τυρὶ καὶ κάτι ὑφαντὰ τοῦ ἀργαλειοῦ, γίνονταν ἐμπόρευμα, κι' ἔπαιρναν τοὺς μακρυνοὺς δρόμους τῶν Παζαριῶν...

Τὸ κρασί καὶ τὸ τσίπουρο (ρακί) τῆς Μόλιστας, ἦταν φημισμένα κεῖνα τὰ χρόνια. Μόνο, ποὺ ἐλάχιστο ἀπ' αὐτὰ ἔφτανε στὸ Παζάρι τῆς Κόνιτσας. Τὸ περισσότερο, ἔμνησκε στὸ χωριὸ καὶ καταναλώνονταν ὀλοχρονίς στὰ σπίτια...

Λέγε μάλιστα, πῶς κάποτε, δυὸ παλιοὶ Μολιστινοί, σὰν τέλειωσε τὸν Ὀχτώβρη ἡ ἀπόσταξη τῶν σταφυλιῶν, ἓνα πρωῖνό, πῆραν ἀπὸ μιὰ νταμιζάνα τσίπουρο ὁ καθένας καὶ τράδηξαν τὸ δρόμο τῆς Κόνιτσας, νὰ τὸ πουλήσουν στὸ Παζάρι.

Περπατώντας τὸν κατήφορο κουράστηκαν, ἔτσι, ποὺ ὅταν ἔφτασαν στὸ Κρυονέρι, ἔπεσαν κάτω σὰ ξεροί... Καὶ στρώθηκαν...

Κουθεντ'άζοντας ἐκεῖ, ἀντικρὺ, γιὰ κάμποση ὥρα, ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δυό, ἔνοιωσε τὸ λαρύγγι του στεγνό, καὶ σκέφθηκε πῶς δὲν ἦταν ἄσχημο, νὰ τὸ δρόσιζε μὲ λίγο τσίπουρο... Ἔλα ὁμως, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ θίξη τὸ δικό του, ἀφοῦ ἦταν γιὰ πούλημα... Τοῦρθε, λοιπὸν ἡ ἰδέα γ' ἀγοράση ἀπ' τὸν ἄλλο...

— Γιὰ πούλημα δὲν τῶχεις τὸ ρακί, κουμπάρε;

— Λόγος νὰ γίνεταί; Καὶ βέβαια, ἀποκρίθηκεν ἐκεῖνος.

—Ἔ! Τότε, πάρε μιὰ δραχμὴ καὶ βάλε μου μιὰ κούπα...

Πῆρεν ὁ ἄλλος τὴ δραχμὴ καὶ λέγοντας: «Καλὴ ἀρχή», γιόμισε τὴν κούπα...

Ἔστερα ὁμοῦ ἀπὸ λίγο, ὁ δεύτερος, σκέφτηκε πῶς μᾶλλον ἄδικα βασανίζονταν κι' αὐτὸς κρατώντας τὴ δραχμὴ στὸ χέρι, μ' ἓνα λαϊμὸ κατάστεγνο... Γι' αὐτό, καὶ ζήτησ' ἀπ' τὸν πρῶτο, ν' ἀγοράσῃ μιὰ δραχμὴ ρακί κι' αὐτός...

Ἦρθαν ἔτσι τὰ πράγματα, ποῦ ὁ πρῶτος ἦταν ἀδύνατο νὰ τοῦ ἀρνηθῇ. Ἄλλωστε σκέφτηκε: «Γιὰ πούλημα δὲν τῶχω»;

Πῆρε, λοιπὸν πίσω τὴ δραχμὴ του καὶ γιόμισε τὴν κούπα τοῦ... πελάτη.

Ὅπως εἶναι φανερό, μιὰ τέτοια δουλειὰ ὅταν ξεκινάει, δύσκολα νὰ σταματήσῃ... Ὁ πρῶτος ἔχοντας στὰ χέρια του τὸ φράγκο, δὲ δίστασε νὰ πάῃ γιὰ δεύτερο ρακί... Τὸ ἴδιο μετὰ, ἔκανε κι' ὁ δεύτερος.... Κι' ἔτσι σιγά—σιγά, ἐκεῖ στὸ σταυροπόδι, καὶ μὲ τὸ πᾶνε κι' ἔλα τῆς δραχμῆς, πῆρε κατήφορο ἢ... συναλλαγὴ καὶ οἱ νταμιζάνες ἄδειασαν...

Ὅποτε, μιὰ κι' εἶχαν ξεπουλήσει, σκέφτηκαν πῶς τὸ ταξίδι γιὰ τὴν Κόνιτσα, ἦταν ἀνώφελο.

Κι' ἔτσι μὲ θήματα ἀνάλαφρα, τούτη τὴ φορὰ, πῆραν τὸν ἀνήφορο τοῦ Γιόρακα. Καὶ τραγουδώντας τὸ καταμεσήμερο ἔφτασαν στὸ χωριό. Ὅσοι τοὺς εἶδαν ἔμειναν μὲ τὴν ἐντύπωση, πῶς εἶχαν, ὅπως λένε, «μοσχοπουλήσει» τὸ ρακί...

Ὅσο γι' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους οὔτε συζήτηση νὰ γίνεται, τὸ πόσο ἦταν βέδαιοι γιὰ τὴν πετυχημένη τους συναλλαγὴ...

Στὸ ἴδιο μέρος τῆς λόντζας, στὰ τσιγκέλια τοῦ χασάπικου, κρέμαγαν κι' οἱ κυνηγοὶ τ' ἀγριογούρουνα, ποῦ φερναν θριαμβευτὲς ἀπὸ τὸ Βρανιστινό. Ἔτσι, γιὰ νὰ γίνῃ «ἐν τῇ φανῇ», ὅπως ἔλεγαν, τὸ σωστὸ μοίρασμα, ἀνέμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὴ «χουγιαχτάρ» (ὅσους εἶχαν πάρει μέρος στὴν ἐπιχείρηση, σὰ παγάνα, νὰ ξεσηκώσουν τὰ θηράματα μὲσ' ἀπ' τίς πυκνὲς λόχμες, μὲ τὰ χουγιαχτὰ (τίς φωνές: ὦ ντέρανε, ὦ μπούρανε) καὶ τοὺς ἄδειους τενεκέ-

δες. Και για να δοθῆ ἡ εὐκαιρία στους χωριανούς, να προμηθευ-
τοῦν τρίχες ἀπ' τῆ χαίτη τῶν ζώων, ποῦναι, ὅπως λέν, «ἓνα κι'
ἓνα για χαϊμαλί». Στὸ βάθος, οἱ κυνηγοί, καμάρωναν τῆ μικρή
τους δόξα. Κι' ἔκαναν τοὺς «ὄχτροὺς να σκάσουν» (αἰώνια ἢ ἔγνοια
τῶν μικρῶν τόπων «για τοὺς ὄχτροὺς καὶ για τοὺς γείτονες») ...

Ἄδειασμένο τούτους τοὺς δύσκολους καιροὺς τὸ μαγαζί. Ὡ-
στόσο μύριζε ἀκόμα μουχλιασμένο μπακαλιάρο καὶ σάπιες ἐλιές.
Λές κι' εἶχαν ποτίσει, ἀπ' τὸν καλὸ καιρὸ οἱ πόροι του. Μιὰ ντα-
μιζάνα ρακί, ὄρθια. Ἐνα τσουδάλι κορκάρι. Ἐνας φωνογράφος
μὲ χωνί, χαλασμένος. Τὸ τηλέφωνο καδουρντιστήρι... Κι' ὁ κα-
φετζής, πίσω ἀπ' τὸ θωλὸ τζάμι, ἔφηγε καφέδες ἀπὸ καμμένο ρε-
δίθι, κριθάρι καὶ πετιμέζι...

Ρυθμὸς ἀργός. Ἀνείπωτη μακαριότητα...

Ἐνα θῆμα πιὸ κεῖ ἀπ' τὸ μαγαζί, μιὰ μικρή, χαμηλή, δί-
χως κουπαστή, ξύλινη γέφυρα. Σταύρωνε τὸ λάκκο, ποὺ κατέβαζε
τὰ νερά τῆς Λουπότσανης. Μὲ τοῦτα τὰ νερά, ξεπλένονταν μόνιμα
τ' ἀπορρίμματα τοῦ μαγαζιοῦ. Ἐτσι λοξά, ὅπως ἔμπαινε ἡ γέφυ-
ρα, για να βουλευτῆ, ἀπόνα βράχο στὸν ἄλλο, γίνονταν ἡ αἰτία να
στραβώση ὁ δρόμος. Ἀπὸ κεῖ, ἀριστερὰ στὸ βάθος, πλάταιναν οἱ
ὄχτες κι' ἄρχιζαν οἱ πικροδάφνες. Δρόμος καὶ μάντρα τοῦ κοντι-
νοῦ σπιτιοῦ, σχημάτιζαν μιὰ μικρὴ ἔσοχή.

Σὲ τούτη τὴν ἔσοχή, ἔβλεπα συχνὰ ὅπως ἤμουν καθισμένος
στὴ κρεβάτα τοῦ μαγαζιοῦ, να συνοστίζονται οἱ γίδες τοῦ χωριοῦ.
Σπρώχνοντας ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ἔγλυφαν τ' ἀγκωνάρι τῆς μάντρας.
Κι' ἀπομακρύνονταν. Ὑπόθεσα στὴν ἀρχή, πὼς κάποια πέτρα
θᾶταν ὀρυχτὸ ἀλάτι, κι' οἱ γίδες ποῦχαν ἀνάγκη ἀπ' αὐτό, ἔπαιρ-
ναν τὴ δόση τους, καθὼς ἢ κατοχή, τοὺς τῶχε ὀλοκληρωτικὰ στε-
ρήσει. Ὡστόσο τὰ διαστικὰ συμπεράσματα εἶναι πάντοτε λαθεμένα.

Χρειάσθηκε μεγαλύτερη προσοχή, ὕστερ' ἀπὸ λίγο, για να
ξεκαθαρίσω, πὼς τὸ ἀλάτι αὐτό, δὲν τῶχαν οἱ πέτρες τοῦ ἀγκω-
ναριοῦ ἀπὸ γεννησιμοῦ τους. Ἀλλά, πὼς οἱ χωριανοί, μόνοι τους
φρόντιζαν, για τὸ σχετικὸ ἐμπλουτισμὸ τῆς μάντρας μὲ ἄλατα μὲ
τὸ να κα...οῦν στὴν ἔσοχή τὰ βράδρια βγαίνοντας ἀπὸ τὸ μαγαζί.

"Αλλωστε ή παρουσία τής άμμωνίας ήταν τόσο έντονη εκεί, πού σ' έπαιρνε, όταν πλησίαζες, από τή μύτη κι' από τά μάτια...

Πέρ' από τò λάκκο, στά πενήντα μέτρα, ό δρόμος έφτανε τò τέρμα του.

Δεξιά, σειρές—σειρές τά σπίτια. Τόνα πάνω στ' άλλο, άνηφόριζαν τήν πλαγιά του θουνοῦ. Σοκκάκια μ' άθέριστο χορτάρι. Καί στήν κορφή, τò σπίτι του Κυρούλη, χωμένο μέσ' τά πρώτα ντουσκα του πυκνοῦ δάσους...

"Ατεκνοι δπως είναι, είχαν χρόνια, άντρας και γυναίκα, νά μιλήσουν.

"Ό,τι είχαν νά πουν, έξαντλήθηκε τόν πρώτο καιρό, τότε πού γύρισε ό Κυρούλης άπ' τή Βλαχιά, μύθος στή φαντασία της και τόν περίμενε κείνη άχόρταγη.

"Υστερα τήν έφαγε τò καθημερινό, τά ίδια και τά ίδια. Οί άρρώστιες του Κυρούλη, πού τόν έκαναν νά στρογγυλοκαθήσει στο χωριό. (Λένε πώς στή Βλαχιά ό θίος του ήταν εκλιτος και πώς τò κορμί του ήταν διάτρυτο από ένέσεις).

Ή μοναξιά, πούπεφτε στο σπίτι, τήν ώρα πού ό ήλιος ξεγερνε στή Νεμέρτσικα. Άτέλειωτος ό καημός.

Λίγο μετά τά σαράντα, τήν Κυρούλαινα, τήν έπιασε ή γκρινια και δέ σταματοῦσε. Καί μέ τò δίκιο της. Έδω γκρινιάζουν άλλες κι' άλλες, πού δέν έχουν τά παράπονά της, τίς περισσότερες μάλιστα φορές από καλοπέραση. Καί δέ λέμε τίποτα.

Μουρμούριζε ή καημένη ή Κυρούλαινα, για τήν τύχη της. Δέν είναι θέβαια, ούτε ή πρώτη ούτε ή τελευταία. Καί μέ τόν καιρό, καθιέρωσε για τόν άντρα της τò παρατσούκλι «Ξωπαρμένος».

Στήν αρχή, εκείνος, θύμωσε. Φώναξε. Έδωσε, πήρε. Στο τέλος κατάλαθε πώς δέν γίνεται τίποτα και τούπεσαν τά γράδα. Υποτάχτηκε. Ξανάγινε μωρό παιδί. Στο βάθος τήν άγαπούσε κι' ήθελε νά τήν κάνη ευτυχισμένη. Όμως, δέν υπήρχε πια δρόμος. Κόπηκε ό διάλογος. Κι' άξαφνα δρέθηκε, μπροστά σ' ένα κρύο,

παράλογο, έχθρικό, μέ σκληρό μάτι και φέρσιμο πρόσωπο. Ξένο κι' ἀπλησίαστο. Σάν νά μὴν εἶχαν ζήσει εἴκοσι τόσα χρόνια μαζί. Πρόσωπο, πού κλείνονταν μόνο στήν κάμαρά του, κι' ἀδιαφοροῦσε γιαυτόν, ἂν ζοῦσε ἢ πέθαινε.

Μακάριζε ὁ Κυρούλης τοὺς ἄλλους, πού σὰ σπίτια τους εἶχαν τὴ γαλήνη και τὴ φιλία. Καὶ νοσταλγοῦσε τὰ χρόνια και τῆς δικῆς του χαρᾶς. Τελικά, μέσα του, διαμορφώθηκε μιὰ καινούργια ψυχολογία. Πὼς χήρεψε πρώιμα... Κι' ἔλεγε πὼς ἔθαψε τὸν παλιό του ἑαυτό....

Βουδός, τώρα, σάν πικραμένο ἀρνί, ἔπαιρνε τὰ σοκάκια. "Ἐπινε ρακί. Ζαλιζόταν, κι' ἔλεγε ἱστορίες. Πότε ἀληθινές, πότε φεύτικες. Πείραζε τίς γυναῖκες, πού δὲν εἶχαν ἄντρα.

— "Ἄσε με ἐμένα και θὰ ἰδῆς...

"Ἀναστενάζοντας, ἐπαναλάμβανε μέ ὑπονοούμενα:

— ... Τὰ παιδιὰ πού ἔχω ἀφίσει ἐγὼ στή Ρουμανία...!

«Ἡ τραγωδία τοῦ γέρου δὲν εἶναι ὅτι γέρασε, ἀλλ' ὅτι παραμένει νέος...».

Οἱ ἄνθρωποι ὅμως σ' αὐτὰ τὰ μέρη εἶναι σκληροί. Καὶ δὲν ἀφίγουν τὸν ἄλλο στὸν καημό του. "Ἐτσι, τοῦ ρίχνονταν.

— Καλὰ δὲν μπορείς ἐσύ... Κυρούλη, Τοῦλάχιστον δὲν θάζεις και κανένα ἀπόξω... ἐννοώντας, τὸ βόλεμα τῆς Κυρούλαινας...

Αὐτὸς ἦταν ὁ κάλος του—τὸ σπυρί του ὅπως ἔλεγαν στὸ Γαλαδιό.

Στὴν ἀμηχανία του ὁ καημένος, ἔβγαζε τὸ σουγιά και κάρφωγε τὸ χῶμα. "Ἀλλάζε κουδέντα.

— Πού λές κυρά - Πάναινα, πέρασα ἀπὸ κεῖνα τὰ Σταρτσιώτικα χωράφια στή Μεγάλη Πέτρα, και τί νὰ ἰδῶ, ἓνα μπόϊ τὸ στάρι...

— Ποιὰ χωράφια, μωρ' Κυρούλη, νειρεύεσαι; Κεῖνα εἶναι γιὰ νὰ ξύνουν οἱ λαγοὶ τ' ἀγγειά τους...

Τὰ χωράφια ἦταν ἄγονα. "Ἐθαζες μιάν ὀκιά σπόρο, κι' ἐπιανες μισὴ γέννημα.

Στρυμώγονταν πάλι ὁ Κυρούλης κι' ἔπιανε τὶς ἱστορίες, μὲ τὰ κυνήγια καὶ τὶς παλληκαριές του.

Τὸ ρακί, τὸν ἔκανε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ σταματήσει. Κι' ἔλεγε, κι' ἔλεγε. "Ὅταν τὸ παράκανε, σὲ παλληκαριές, τοῦ θύμιζαν τὸ πάθημά του.

— Καὶ μὲ τὸ λύκο, Κυρούλης; δὲν μᾶς λές, πῶς ἔγινε τότε μὲ τὸ λύκο, καὶ σὲ κ.....;

Εἶδε τὸ λύκο, ὁ Κυρούλης, λίγο πιὸ πάνω ἀπ' τὰ Βουλγάρικα μνήματα, καὶ τοῦρθε ταμπλάς. "Ἄν στέκονταν ἀκίνητος, ὁ λύκος θᾶφευγε. Ἄλλὰ κεῖνος κιότρεψε. Γύρισε τὴν πλάτη κι' ἀνοίχτηκε στὸν κατήφορο, τρέχοντας. Μπροστὰ αὐτός. Πίσω ὁ λύκος. "Ὅσπου πηδώντας ἀπὸ φράχτη σὲ φράχτη, ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, ἦταν καὶ χειμώνας, ἦρθε κι' ἀπόκαμε ὁ Κυρούλης. Κι' ἔπεσε καταγῆς. Λαχανιασμένος. Τὸν ἔφτασε ὁ λύκος. Εἶδε τὸ χάλι του. Τὸν μυρίστηκε, ἀπ' τὴν κορφή, ὡς τὰ νύχια. Κι' ἔπειτα... σήκωσε τὸ πίσω πόδι του, ἔτσι ὅπως κάνουν καὶ τὰ σκυλιά, καὶ τὸν κ.....ε.

Ποῦ νὰ θγάλη μιλιὰ ὁ Κυρούλης; Τέτοια νίλα! Κι' ἔτρωγε τὴ γλώσσα του, ὁ καημένος...

«Τὸ γέρικο ἄλογο δὲν πηδαεὶ ἀψηλοὺς φράχτες...».